

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds H. Amelink, Lekdijk 82 b, Langerak (Z.-H.)

Druk: Drukkerij „Steenbergen“, Slotlaan 220, Zeist

H. DE JONG — AMSTERDAM

De verloochening

Lucas 22:54-62

Wanneer wij met aandacht lezen wat de evangelisten ons vertellen over de verloochening van Petrus, doen we een eigenaardige ontdekking: dat het zo volstrekt onheroïsch, onheldhaftig is toegegaan. Natuurlijk heeft het verloochenen zelf nooit ofte nimmer iets heldhaftigs, maar de situatie waarin het gebeurt kan er de trekken wel degelijk van dragen. Iemand verloochenen in het uur van het gevaar, wanneer het pistool je op de borst wordt gezet, mag dan een treurig falen genoemd worden, het is toch tegelijk een heroïsch falen. Er zit iets tragisch in, iets theatraals ook.

Toen Petrus zijn Meester van verre volgde, heeft hem voortdurend zo'n beslissend uur van gevaar voor ogen gestaan. Een situatie, waarin het er op aan zou komen, waarin hij zijn leven zou riskeren door voor Jezus partij te kiezen. Toen hij met de andere discipelen de rechtszaal binnenging, heeft hij de kosten daarvan overrekend: dit kon hem duur komen te staan. Zijn woord: ik zal mijn leven voor U inzetten, was wel een groot woord, maar we moeten het toch volstrekt serieus nemen.

Jezus volgende, was Petrus begonnen, dit grote woord waar te maken. Wij mogen gerust eens letten op de grote persoonlijke moed van de Rotsman, om terwijl de meeste jongeren alle kanten uitgestoven waren, de Meester, zij het op afstand, te volgen. Dat volgen was eerder onderwerp van discussie geweest tussen Jezus en hem. Jezus had gezegd: gij kunt Mij thans niet volgen. Maar Petrus had dat niet genomen. Dat zullen we dan nog wel eens zien — heeft hij gedacht.

Dat Petrus geen lafaard was, blijkt ook wel genoegzaam in de hof bij de arrestatie, waar hij in z'n eentje tegenover een gewapende overmacht naar het zwaard grijpt en toeslaat.

We verstaan de gebeurtenissen dan ook niet juist, als we zeggen, dat Petrus tegenover het eerste het beste dienstmeisje al omgevallen is, omdat hij, op eigen hachje bedacht was. Immers, waarom is hij dan niet na de eerste vraag weggelopen? Zijn gaan naar het (voor)portaal wordt wel zo uitgelegd, maar is dat terecht, vindt dat steun in de tekst? Lucas en Johannes missen dit détail; we mogen er dus niet te veel uit afleiden.

Nee, het eigenaardige is, dat Petrus zijn Meester verloochende, om straks in het uur van het gevaar, als echt de nood aan de man kwam, bij Hem te kunnen zijn, Hem trouw ter zijde te staan, voor Hem uit te komen, voor Hem te vechten en te sterven desnoods. De vragen van die meisjes, dienstertjes, en andere omstanders vond Petrus niet belangrijk genoeg, daar wou hij zijn kruis niet op verschieten. Nee, straks, als de officiële autoriteiten hem gingen ondervragen of als de Meester na de ondervraging weggeleid zou worden, dan zou hij ingrijpen, dan zou hij naar voren komen. Maar de vragen van die meiden? Nee, dat kon je toch moeilijk een proef noemen, die je als volgeling van Jezus zou moeten doorstaan.

Petrus wilde dus het moment, waarop hij voor Christus zou uitkomen, zelf kiezen. Het moest een heroïsch moment zijn, waarop hij zijn huid zo duur mogelijk zou kunnen verkopen. Terwille van dat denkbeeldige moment hield hij de werkelijke situaties voor oninteressant. Daar zat voor hem geen brood in. Vandaar dat hij door het hanengekraai en door Jezus' omkijken daarbij zo verpletterend verrast werd. Was nu alles al gebeurd? Nog vóórdat het eigenlijke moest beginnen? Geen sprake van, dat Petrus zijn drie verloocheningen zelf opgemerkt, laat staan geteld heeft en dat hij bijvoorbeeld tussen de tweede en de derde keer gedacht heeft: nu heb ik nog maar één kans.

Nee, zoals iemand, die een foto van zichzelf laat maken, zich in de houding zet en zijn gelaatstrekken plooit tot de pose en dan voordat hij klaar is tot de ontdekking komt, dat alles al gebeurd is — zo Petrus na de verloochening: hij voelde zich genomen. En het is te hopen, dat we daar iets van meevoelen, want er zal toch op zo een ontnuchterende wijze nee gezegd worden tegen onze heldhaftigheid!

Te voetstoots is het bitter wenen van Petrus, waar Mattheüs en Lucas melding van maken, uitgelegd als uiting van zijn groot berouw. Begrijpelijk: Judas moest een tegenvoeter hebben. Zo is de bitterheid van Petrus' tranen zonder erg opgevat als graadmeter van zijn verdriet. Maar moet het niet liever letterlijk worden opgevat? En hij ging naar buiten en weende bitter — moet dit niet tegen het licht gehouden worden van een woord als we bijvoorbeeld vinden in Efeziërs 4:31: alle bitterheid, gramschap, toorn, getier en gevloek worde uit uw mid-

den gebannen...? Getier en gevloek nu daargelaten, maar zou er bij Petrus geen sprake geweest zijn van een gramstorig wenen, woedend als hij was vanwege het... oninteressante van zijn falen? Ik wil Petrus' berouw en de echtheid daarvan niet in twiifel trekken, maar is het nodig dit berouw direct na de daad van de verloochening in alle echtheid te laten beginnen. (Al zou ik de aria van Bach uit de Mattheüs-passie niet graag missen.)

Het koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gewaad en Jezus heeft gezegd: wie in het kleine getrouw is... Hebben wij niet een weinig onderkende voorkeur voor het theater-stuk des geloofs? Terwijl ons leven naar de maatstaven van het theatrale voor negentig procent uit oninteressantigheden bestaat. Inderdaad is ons voorzeggd, dat wij voor stadhouders en koningen geleid zullen worden. Maar wij zullen ook voor winkelmeisjes en cassières geleid worden.

Of kijken we die over het hoofd, terwille van het 'grote moment', de ure der verdrukking, de dag van de anti-christ? Dromen we ervan, dat die ons met het pistool op de borst naar ons discipelschap zal vragen? We zouden dan voor het gewone zo afgestompt kunnen raken, dat wij het niet eens meer merken, hoe wij de Meester talloze malen in het kleine verloochenen. Voor ons kraait daar dan geen haan meer na.

De haan heeft gekraaid opdat Petrus zou wakker worden. Opdat we allemaal zullen ontwaken uit onze romantische roes.

IN DIT NUMMER

Pagina 109

Drs H. de Jong,
De verloochening
(Luc. 22:54-62)

Pagina 110

Ds G. Janssen,
De beslissingstijd

Pagina 111

Ds J. Meester,
Discussie-avond te Soest
Prof. C. Veenhof,
Waar gaat het met ons volk
naar toe?

Pagina 112

In memoriam
Lambertus Popko Laning

Pagina 115

P. van Kampen,
Reformatische Bijbelschool

KERKELIJK Leven

De beslissingstijd

■ Heden: dag van heil

Tot een van de gegevenheden, waarover wij mensen altijd gedrongen worden na te denken, behoort ook dat van de tijd. Onder christenen is dat ook veelvuldig gebeurd. In vrijwel alle boeken over de christelijke geloofsinhoud, tenzij het monografieën over bepaalde onderwerpen zijn, wordt over de tijd nagedacht, meest in verband met de eeuwigheid.

Verskillende opvattingen worden hierover naar voren gebracht. We kunnen er niet aan denken daarop hier in te gaan en dat is ook niet de bedoeling. Het is goed, dat over de hier rijzende vragen wordt nagedacht. Dat kan dienen tot een beter verstaan van de Heilige Schrift in haar spreken over ons leven met zijn verantwoordelijkheden in dit ons aardse bestaan en over ons leven in de komende heerlijkheid, door het geloof in Jezus Christus. Een onzuiver, on-bijbels denken over tijd en eeuwigheid kan immers ons het rechte zicht op de bijbelse verkondiging ontnemen of dat in elk geval vertroebelen.

Maar bij al dat nadenken zullen we ons toch door de duidelijkheid van de Schrift moeten laten leiden. Zij geeft nl. wel geen filosofische beschouwing over tijd en eeuwigheid — vandaar dat we er veel over mogen nadenken — maar zegt wel enkele duidelijke dingen, die aan al ons nadenken richting willen geven. Daarbij hebben we goed in het oog te houden dat de Bijbel geen filosofisch, maar een door en door religieus boek is. Ook zijn spreken over de tijd staat in dit raam, het raam van de verhouding van God tot mens; onder het gezichtspunt van wat God gewerkt heeft in de tijd, in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon, die geleden heeft onder Pontius Pilatus, toen en toen.

Daarom stelt de Heilige Schrift de tijd in het licht van deze heilswerken van God en in verband daarmee in dat van onze verantwoordelijkheid tegenover de verkondiging van dat door God gewerkte heil.

Duidelijk komt dit uit in het Bijbels gebruik van het woord „heden”. Zacheüs, kom vlug naar beneden, want heden moet Ik in uw huis vertoeven, zegt Jezus tegen de tollenaar te Jericho, die om Hem te zien in een wilde vijgeboom was geklommen, Luc. 29 : 5. En wanneer Zacheüs zich aan Jezus gewonnen heeft gegeven, zegt de Heiland: Heden is aan dit huis redding geschonken, vers 9. 't Is een vervolg op de evangelieverkondiging aan de herders van Bethlehem: U is heden de Heiland geboren, namelijk Christus, de Here, in de stad van David, Luc. 2 : 11.

Door Christus is het „heden” gesteld in het licht van Gods genade en heil. Jesaja heeft daar reeds van geprofeteerd: ten tijde des welbehagens heb Ik u verhoord en ten dage des heils ben Ik u te hulp gekomen; zie, nú is het de tijd van het welbehagen, zie, nú is het de dag van het heil, Jes. 49 : 8.

■ Heden - tijd van verkondiging

Zo breekt sinds de dagen van Johannes de Doper het Koninkrijk van God zich baan en Jezus zendt zijn discipelen uit, om dat Koninkrijk te verkondigen, reeds tijdens zijn leven op aarde. Dan is de prediking nog beperkt tot het Joodse land, maar na zijn opstanding zendt Hij ze als apostelen uit tot alle volken: Gaat dan heen, maakt al de volken tot Mijn discipelen, Matth. 28 : 19.

Sindsdien gaat het evangelie over de gehele wereld als verkondiging van Gods verlossing van de wereld, van de vergeving van de zonden door het bloed van Christus. God

heeft aan Paulus en zijn mede-apostelen de bediening van de verzoening gegeven: wij zijn dun gezanten van Christus, alsof God door onze mond u vermaande; in naam van Christus vragen we u: laat u met God verzoenen, 2 Cor. 5 : 18, 20. Daarom moet Timotheüs het woord verkondigen, gelegen of ongelegen, letterlijk, op welgelegen of ongelegen tijd, want de tijd wordt nu **verkondigingstijd** — dat geeft hem z'n eigenlijke bestemming. Eerder kan het einde van onze aardse tijd dan ook niet komen, dan wanneer het evangelie in de gehele wereld gepredikt is. Christus leert ons dat duidelijk in zijn rede over de laatste dingen, Matth. 24 : 14.

Christus zendt Zijn Geest tot de Zijnen om hun zijn evangelie te doen verkondigen. Zij spreken, maar het is de Geest, die door hen het evangelie uitdraagt over de gehele wereld, om haar te overtuigen van zonde en van gerechtigheid en van oordeel, Joh. 10 : 8.

■ Heden - tijd van geloof

Daarom is het „heden” ook de tijd van het geloof. De prediking roept tot het geloof op. De Geest van Christus wil door haar het geloof werken in de harten van zondaren en hen zo tot Christus brengen. Maar door de verkondiging, op welke wijze die ook plaats vindt. En door die verkondiging roept Hij op tot bekering en aanvaarding van het heil, dat Christus heeft gewerkt. 't Gaat nooit buiten de verantwoordelijkheid van de aangesproken mens om.

Door zijn ongelooft zal hem het heil ontgaan, zoals dat het geval was met het ongelovige volk Israël tijdens de woestijntocht. Zij konden in de rust van het beloofde land niet ingaan door hun ongelooft, zegt de schrijver van de brief aan de Hebreërs, 3 : 19. Op aangrijpende wijze tekent hij ons de straf op dat ongelooft. Ze verbitterden God en hun lijken lagen daarom in de woestijn, vers 16 en 17.

Met ernst waarschuwt hij zijn lezers om niet in datzelfde ongelooft te vervallen. Want er is een rust, die wacht. Daarom stelt God weer een dag vast, heden, als Hij door David na zo lange tijd spreekt: Heden, indien gij Zijn stem hoort, verhardt uw harten niet, 4 : 7. Indringend schrijft hij: Laten wij er dus ernst mee maken om tot die rust in te gaan, opdat niemand ten val kome door dat voorbeeld van ongehoorzaamheid te volgen, vs 11.

—o—

Het heden is de tijd om te geloven!
Die tijd moeten we niet laten voorbij gaan, want het is den mensen beschikt éénmaal te sterven, en daarna het oordeel, Hebr. 19 : 27.

Het heden is de tijd van de beslissing.
Nergens in heel de Bijbel wordt iets afgedaan van het beslissingskarakter van deze onze aardse tijd; van dit heden, waarin God zijn heil in Christus gaf en doet verkondigen. God laat dit „heden” nog voortduren, omdat Hij niet wil dat sommigen verloren gaan, doch dat allen tot bekering komen, 2 Petr. 3 : 9. Op allerlei manier dringt de Bijbel dit beslissende karakter van de tijd bij ons aan.

■ Als Christus weerkomt

Er is daarom geen reden om de mogelijkheid aan te nemen dat nog tijdens het eindgericht de keus voor het leven openstaat. Prof. dr K. J. Popma stelt die mogelijkheid in zijn laatst verschenen boek „Evangelie en geschiedenis”; voorzien van een „misschien”: „Misschien mogen wij aannemen...” Dit misschien vindt geen grond in het evangelie, kan alleen voortkomen uit menselijke overwegingen als: velen zijn niet juist ingelicht

over het evangelie. Mogelijk krijgen zij nog een kans, vindt Popma. Mogelijk ook velen van hen, die de wil van hun Heer hebben gekend en niet hebben gedaan; om behouden te worden „als door vuur heen”, pag. 187.

Deze en dergelijke speculaties — want meer zijn het niet en ze verwijderen zich van de Schrift — doen gemakkelijk aan de ernst van het „heden” af, omdat ze het beslissend karakter ervan verzwakken. Een groter kwaad kunnen we de prediking wel niet aandoen.

't Is hier soortgelijk als met de leer van het vagevuur, dat zou reinigen van de overgebleven zonden, en daarom voor de zielen nodig om de hemel binnen te kunnen gaan. Zelfs in Roomse kring is daar aanvankelijk tegen geprotesteerd omdat door deze leer de roeping tot heiliging in dit leven gemakkelijk kon worden verzwakt. Immers, ná het sterven zou er nog een mogelijkheid tot reiniging zijn, een laatste fase.¹⁾ De ernst van de huidige fase, van de tijd van het aardse leven wordt zo gerelativeerd.

Hetzelfde valt te zeggen van Popma's spreken over de mogelijkheid van een keus ten leven tijdens de voltrekking van het eindgericht. Het kan ook de ijver van de kerk verslappen om het zuivere evangelie te verkondigen, ook aan hen, die „foutief ingelicht worden”, om die uitdrukking even over te nemen; en aan hen, die de weg niet geweten hebben en met weinige slagen zullen geslagen worden, waarvan Popma maakt: ze zullen een berisping krijgen eer ze ingaan in het feest van hun Heer! pag. 186.

■ Het oordeel

Boven geschetste mening van prof. Popma houdt volgens hem in dat het aantal van hen, die tot het verblijf in de buitenste duisternis veroordeeld zullen worden, betrekkelijk klein zal blijken te zijn, pag. 186.

Ook hiermee begeven we ons op het terrein van de speculatie, van een theologisch denken dat — afgezien van zijn niet in Schrift gegrond zijn — zich vervreemt van de bijbelse manier van spreken over deze dingen. De Heilige Schrift spreekt over het eeuwige oordeel altijd in het raam van vermaning en waarschuwing. Daarop heeft prof. Berkouwer terecht gewezen, al moet men geen tegenstelling maken tussen oriëntering en verontrusting, want van de laatste kan zonder de eerste geen sprake zijn.²⁾ De oriëntering, de informatie staat in het raam van de prediking, van de waarschuwing.

Prof. Popma wil aan de ernst van de hel niet tekort doen. Vergeten we de realiteit van de hel, dan verkeren we religieus in een dodelijke situatie, schrijft hij terecht, pag. 195.

Maar of de verveling in de plaats van het eeuwige oordeel nu het eigenlijke ervan is, dat staat nog te bezien. Het woord is te psychologisch, te weinig religieus gestempeld. Daarom kan het het eigenlijke van de eeuwige pijn niet aangeven.

We moeten hier trouwens maar uiterst sober zijn in ons spreken. De HERE is mijn licht en heil, Ps. 27 : 1 — de hel is de plaats van de buitenste duisternis. Er is geen levensgemeenschap met Hem! Wel oordeel. Daarom is er in de Schrift sprake van de „schrik des Heren”, waarom Popma terecht de aandacht vestigt, pag. 194.

De Nieuwe Vertaling heeft deze uitdrukking niet meer in 2 Cor. 5 : 11. Daarin lezen we: Daar wij dan weten, hoezeer de Here te vrezen is, trachten wij de mensen te overtuigen. Maar de bedoeling blijft gelijk. Christus is als de komende wereldrechter te ontzien, te vrezen, want Hij zal oordelen naar wat wij in ons aardse leven gedaan hebben, 't zij goed, 't zij kwaad, vers 10. Hij zal de zonde en boosheid oordelen — daarom wordt Paulus bewogen om de mensen de enige redding te verkondigen. Want alleen die verkondiging kan in het heden van de genade (2 Cor. 6 : 2) hen redden. De nieuwe tijd is de tijd van de beslissing.

Amsterdam.

G. JANSSEN

¹⁾ Zie Dr G. C. Berkouwer, Dogmatische studiën, de zonde, II, pag. 341.

²⁾ Dr G. C. Berkouwer, Dogmatische studiën, De wdrkomst van Christus II, pag. 229.

ten die ik hierna zal noemen, dan zou hij moeten zwijgen; en dat zeker in het publiek. De feiten zijn deze:

1e. De particuliere of provinciale synode van de kerken in Noord-Holland heeft in 1962 bepaalde leringen van ds O. veroordeeld. De particuliere synode van 1963 heeft zich weer met „de zaak Beverwijk” en ds O. bezig gehouden in veroordelende zin. Dit vond plaats vóór de gen. synode van 1964/'65.

2e. De partic. synoden van de Noord-hollandse kerken en van 1964 en van 1965 hebben met betrekking tot deze zaak uitspraken gedaan, die geheel lagen in de lijn en in het verlengde van de uitspraken van de gen. synode van '64/'65 te Delfshaven.

3e. In 1965 werd door de toenmalige part. synode van ds O. verlangd de belofte dat hij de door de gen. synode van Delfshaven aangewezen verwerpelijke leringen niet meer zou verkondigen. Deze belofte zou hij ten overstaan van de classicale vergadering van Haarlem moeten afleggen. Beverwijk behoorde tot deze classicale kring.

4e. De Oosterhoff heeft deze belofte indertijd voor een classicale vergadering van de kerken uit het ressort Haarlem afgelegd. (Schriftelijk!)

De voorstelling van ds Lok bovengenoemd omtrent de dwaalingen van de vrijgemaakte kerken „buiten 't verband” heeft geen grond dan de onkunde terzake van ds Lok en is in strijd met de feiten.

Amsterdam.

J. MEESTER

Discussieavond te Soest

In het Reformatorisch Dagblad van vrijdag 9 maart stond een verslag van een openbare discussie tussen ds P. Lok uit Kampen en dr M. J. Arntzen uit Breukelen, gehouden in de Herv. Emmakerk te Soest. In dit verslag trof mij wat ds Lok gezegd heeft over de dwaalingen van de vrijgemaakte „buiten 't verband” zoals onze kerken worden aangeduid. Hij stelde het voor alsof de generale synode van Delfshaven '64/'65 L. E. Oosterhoff, predikant te Beverwijk, veroordeeld heeft en dat de buitenverbandse vrijgemaakte kerken de dwalingen van ds Oosterhoff, die genoemde generale synode had aangewezen, niet hebben geweerd, maar ds O. met z'n dwalingen zouden hebben aanvaard. Het staat niet met zoveel woorden in het verslag in het Ref. Dagblad, maar hetgeen er staat wekt deze indruk. Men zal het met de beste wil niet anders kunnen lezen m.i. Ik laat het betreffende stukje uit het verslag letterlijk volgen. Ieder die het leest kan zich overtuigen van de juistheid of onjuistheid van mijn indruk.

Hier volgt het.

Ook ging ds Lok in op de dwalingen die er bij de Geref. Kerken (vrijgemaakt, buiten het verband) waarheen dr Arntzen in 1971 als „verontruste” Gereformeerde overkwam. Zo heeft de Vrijgem. Synode van Delfshaven '64/'65 L. E. Oosterhoff uit Beverwijk veroordeeld, omdat deze predikant meende dat de verzoening zich verder uitstrekt dan alleen tot de uitverkorenen. Ds Oosterhoff tenderde in de richting van een algemene verzoening waartegen ds Lok de Dordtse Leerregels aanhaalde waar enerzijds de genoegzaamheid van Christus' bloed voor alle zonden der wereld wordt erkend, maar anderzijds ook wordt gezegd dat alleen de uitverkorenen de vrucht van Christus zoenverdienste zullen smaken. Ds Oosterhoff stelde verder in zijn dwaling dat eigenlijk ieder mens gedoopt moest worden omdat ieder mens gerekend kan worden in de eerste mens Adam met wi de Heere Zijn verbond sloot.

In het Ref. Dagblad van woensdag 21 maart volgden nog een tweetal aantekeningen van ds Lok, die als aanvulling van het genoemde verslag bedoeld waren. De eerste opmerking van ds Lok heeft betrekking op de weergave van de opvatting van ds O. in het verslag inzake de doop — („dat eigenlijk ieder mens gedoopt moest worden”).

Ds Lok mitigeert dit op 21 maart.

De tweede opmerking van ds Lok bevat een aanvulling van de weergave van het standpunt van de synode van Delfshaven omtrent de dwalingen van ds O.

Nu gaat het ons niet om de dwalingen van ds O. uit de zestiger jaren noch om „de zaak Beverwijk” die meer omvatte dan de dwalingen van ds O. Daarop gaan wij hier niet in. Men kan deze zaak trouwens niet nauwkeurig weergeven in een paar regels.

Het gaat ons om de voorstelling door ds Lok gegeven van de vrijgemaakte kerken „buiten 't verband”, kennelijk in de provincie Noord-Holland, hoewel dat er niet bij staat, in de voornaamste plaats. Ds Lok stelt het voor alsof de vrijgemaakte kerken deze dwalingen niet zouden hebben geweerd.

Deze voorstelling is in strijd met de feiten. Ds Lok zou dit hebben dienen te weten. Indien hij niet op de hoogte was van de fei-

ten die ik hierna zal noemen, dan zou hij moeten zwijgen; en dat zeker in het publiek. De feiten zijn deze:

1e. De particuliere of provinciale synode van de kerken in Noord-Holland heeft in 1962 bepaalde leringen van ds O. veroordeeld. De particuliere synode van 1963 heeft zich weer met „de zaak Beverwijk” en ds O. bezig gehouden in veroordelende zin. Dit vond plaats vóór de gen. synode van 1964/'65.

2e. De partic. synoden van de Noord-hollandse kerken en van 1964 en van 1965 hebben met betrekking tot deze zaak uitspraken gedaan, die geheel lagen in de lijn en in het verlengde van de uitspraken van de gen. synode van '64/'65 te Delfshaven.

3e. In 1965 werd door de toenmalige part. synode van ds O. verlangd de belofte dat hij de door de gen. synode van Delfshaven aangewezen verwerpelijke leringen niet meer zou verkondigen. Deze belofte zou hij ten overstaan van de classicale vergadering van Haarlem moeten afleggen. Beverwijk behoorde tot deze classicale kring.

4e. De Oosterhoff heeft deze belofte indertijd voor een classicale vergadering van de kerken uit het ressort Haarlem afgelegd. (Schriftelijk!)

De voorstelling van ds Lok bovengenoemd omtrent de dwaalingen van de vrijgemaakte kerken „buiten 't verband” heeft geen grond dan de onkunde terzake van ds Lok en is in strijd met de feiten.

Amsterdam.

J. MEESTER

Waar gaat het met ons volk naar toe?

We beleven dagen van grote politieke spanning.

Er zijn dingen gebeurd, beslissingen gevallen, die van diep ingrijpende betekenis zijn voor ons gehele volksleven.

Wat zal uit de wirwar van de huidige gebeurtenissen te voorschijn komen?

De vraag moet gesteld worden: zal in ons land een parlementaire democratie blijven of zakken we langzaam maar zeker af naar de anarchie, met de daaruit onafwendbaar opkomende dictatuur?

En voorts: zal er in ons land plaats blijven voor authentieke christelijke politieke activiteiten? En, wat nog belangrijker is: zal er in ons volk een „volksdeel” blijven dat het geloof, de moed, de offerbereidheid, de zelfverloochening zal kunnen opbrengen om zo'n christelijke politieke activiteit mogelijk te maken en bij de voortduur te dragen? Of zal het politieke, het staatkundige bedrijf al meer beheerst worden door de lege leuzen „conservatief”-„progressief”, aangeheven in de vale, grauwe atmosfeer van de „moderne algemeenheid” — een woord dat als plaatsvervanger optreedt van de versleten term „neutraliteit”, overigens met behoud van dezelfde onwaarachtige inhoud?

Voor de kerk, de gelovige, is deze gang van zaken van het hoogste belang.

Niet alleen in dit opzicht, dat zij zonder meer de roeping hebben zich ook intensief bezig te houden met de belangen, het welzijn, de toekomst van het volk waartoe zij behoren en te midden waarvan zij leven. Maar ook in een ander opzicht, dit namelijk, dat de politieke situatie, speciaal ook de aard van de regering, voor hun plaats en werk in het volksleven van grote betekenis zijn. Men vergelijk maar eens met elkaar de positie van de protestantse kerken in Spanje, die van de kerken achter het ijzeren gordijn en die welke leven in de volken die — nog! — op democratische wijze worden bestuurd.

Grote actualiteit hebben deze vragen gekregen door wat er in en rondom de kabinetsformatie is geschied.

Het optreden van het duo Burger-Den Uyl, dat het de „confessionele” partijen onmogelijk maakte regeringsverantwoordelijkheid te dragen, is een gebeurtenis die wel eens van enorme betekenis kan zijn voor de staatkundige, de politieke, ja, de gehele ontwikkeling van het leven van ons volk.

Met deze dingen voor ogen willen we enkele opmerkingen maken over de politieke situatie waarin ons volk nu verkeert.

■ devaluatie van de parlementaire democratie

In dit verband moet zeker eerst iets gezegd worden over de steeds voortgaande devaluatie van de parlementaire democratie in ons land.

En daarbij moet weer vóór alles gewezen worden op de al meer voortwoekerende inflatie.

Die is immers niet in de eerste plaats een sociaal-economisch, maar bovenal een ethisch probleem. Als een parlement in de bestrijding daarvan faalt is dat daarom een hoogst ernstige zaak.

In verband daarmee wijs ik — even afziende van de ellende die oudere kleine renteniers en niet-waardevast-pensioen-bezitters daarvan ondervinden — alleen hierop: **Wie het meest van de inflatie profiteert is „de staat”.**

In de laatste drie jaar beliep de inflatie immers meer dan 20%. Dat wil o.a. zeggen, dat op de staatsleningen ruim 20% is „afgelost” zonder dat het de „staat” één cent kostte.

Men kan dat, méér naar waarheid, zo omschrijven: de „staat” heeft door middel van de inflatie 20% van het door hem geleende geld van zijn geldschietters **gestolen**.

Daarbij moet overwogen worden dat de „staat” ook veruit het grootste „bedrijf” in ons land is. Een bedrijf dat bovendien voor de door het geleverde producten en diensten (gas, water, electriciteit, vervoer, post, enz. enz.) steeds hoger prijzen berekent. Maar tegelijk zorgt de „staat” er voor dat de in zijn dienst staande „werknemers” geen last van de inflatie hebben. Het salaris van zijn employées — het zijn er ruim 600.000 — gaat „trendmatig” omhoog. Mee ten gevolge daarvan nemen de staatsuitgaven, zonder dat van staatswege nieuwe projecten ter hand genomen worden, jaarlijks reeds met honderden miljoenen gulden toe.

Terwijl nu de inflatie voortvreet komen zij die er allereerst voor verantwoordelijk zijn — overheid, werkgevers, werknemers — niet tot de voor de bestrijding daarvan noodzakelijke maatregelen. Allen zijn overtuigd — of toch niet echt? — dat de inflatie een ramp is. Maar op de rand van de financieel-economische afgrond waarop ons volk balanceert, vechten de corypheën van de daarbij in eerste instantie betrokken partijen — werkgevers en werknemers — bizonder vinnig voor de belangen van de eigen groep — en de „staat”, dat is in concreto: regering en het parlement, kijkt alleen maar toe.

De democratie in ons land is niet alleen daardoor ziek.

De betekenis van de volksvertegenwoordiging neemt ook overigens zienderogen af, en het respect ervoor navenant. Dat geschiedt vooral ten gevolge van het optreden van de mensen die de politiek maken. Want steeds meer wordt door hen — soms zelfs in geheim overleg — van te voren bedisseld wat een komende regering moet doen. Die is dan in haar optreden aan handen en voeten gebonden. Ze verwordt zo tot een soort commissie die een door de gekozen volksvertegenwoordigers — nog vóór dezen tot een wezenlijk **parlementair** optreden zijn gekomen — opgestelde, zeer gespecificeerde opdracht moet uitvoeren. De parlementaire behandeling van de concrete regeringsactiviteiten verliest zo haar betekenis. Soms wordt ze tot een farce. De pot was al gaar gekookt vóór hij op het parlementaire vuur werd gezet.

En op welk een peil staan de debatten! Ze zijn veelal of onbegrijpelijk vanwege allerlei specialistenjargon, of ze zijn mat, inhoudloos en stijf van lege gemeenplaatsen. Een parlementaire redevoering in grootse stijl werd in de laatste jaren nooit gehoord.

In dit verband moet — afgezien van kleine principieel-revolutionaire groeperingen — in de eerste plaats gewezen worden op de P.v.d.A.

IN MEMORIAM

LAMBERTUS POPKO LANING

„een geur van Christus”

Zaterdag kwam het ontstellende bericht dat onze broeder en vriend Laning was heengegaan naar het Vaderhuis. We wisten dat de dodelijke ziekte hem in haar greep had. Maar we hoopten dat we hem toch nog lang mochten houden! En nu was er, plotseling, het einde.

Het sterven van Laning heeft mij, ik wil het wel eerlijk bekennen, diep geschokt. En ik weet dat het allen die hem gekend hebben zo is vergaan. Want Laning echt kennen was hem liefhebben.

Ik denk in deze dagen steeds aan een dag die ik met hem doorbracht in zijn zomerhuis in Noord-Drenthe. Toen de ziekte zich had geopenbaard, hij met goed gevolg was geopereerd en zich weer bijzonder goed voelde, vroeg hij mij een dag bij hem te komen. Hij haalde mij al weer zelf van het station af, we aten bij het vliegveld Eelde en gingen toen naar zijn in het prachtige drechts landschap liggende buitenhuisje. Mevrouw Laning was dit dag naar één van haar kinderen. Zo waren we daar de hele dag samen.

En toen, zo ervoer ik het, heeft Laning zijn hart geopend. Hij vertelde van zijn jeugd, van zijn ouders. En vooral van zijn leven en strijd en verdriet in de kerk, die hij liefhad en steeds méér ging liefhebben. Hij verhaalde van zijn intrede in de politiek, vooral van zijn lid-zijn van de gemeenteraad. Een taak die hij met grote bewaamheid, liefde en toewijding vervulde. Ik hoorde van de vreugde die hij er in had om als „Bert van de Hoek” elke week in het Geref. Gezinsblad zijn broeders en zusters een beetje te dienen. Hoeveel duizenden hebben van zijn milde humor en fijnzinnige wijsheid genoten! Hij sprak van zijn verdriet over de gang van zaken in het G.P.V. en in de kerk. En over nog veel meer.

Aan dat alles moet ik nu steeds denken.

Ik heb toen met ontroering en stille verwondering geluisterd.

We kenden elkaar al meer dan een kwart eeuw. We hadden dezelfde strijd gestreden,

dezelfde idealen gekoesterd, dezelfde teleurstellingen beleefd. En daarom resonnerde wat Laning zei zo sterk in mijn hart. Toen heb ik Laning beter leren kennen dan ooit.

Er was in zijn spreken geen spoor van bitterheid, laat staan van rancune. Hij peilde de mensen die hij in kerk en politiek ontmoette met al de diepte waartoe de wijsheid die God aan zijn kinderen schenkt in staat stelt. Maar zijn oordeel over hen bleef begripend, zacht, liefdevol, vergevend. En in zijn spreken klonk iets, of liever: véél door van de verwondering over Gods genade die hem altijd had gedragen, Gods zorg die hem had geleid en hem de kracht had geschonken om steeds de enig goede, „de smalle weg” te gaan.

Maar wat mij op die dag het meest trof was zijn volkomen „klaar” zijn om heen te gaan. Hij had alles wat daarmee in verband stond diep doordacht, doorworsteld en, terwijl hij gráág bij allen die hem lief waren zou willen blijven, was er toch helemaal in hem wat Paulus zó zegt: Want het leven is mij Christus en daarom is het sterven mij gewin.

Als ik over het leven van Laning nadenk kan ik daarmee niet klaar komen. Hij was voluit een johanneïsche figuur. Waarom werd nu juist deze man-met-het-gevoelige-hart in wie de liefde van Christus in zo rijke mate was uitgestort en wiens werklevens zo krachtig door de liefde tot Christus werd gestuwd tot tweemaal toe door de kerk zo diep gewond? Waarom heeft hij niet in een klimaat kunnen leven, waarin hij zijn grote gaven ten volle kon ontplooiën zodat ze rijke vrucht konden dragen tot heil van kerk en volk die hij met algehele verloochening van zichzelf om Gods wil begeerde te dienen? Waarom kwam hij, nadat hij ten koste van grote financiële offers een boeiende en eervolle positie had prijs gegeven, 23 stemmen te kort om in de Tweede Kamer zitting te kunnen nemen? Waarom werd hij bij een volgende verkiezing gepasseerd? Waarom liet men hem in Groningen als gemeenteraadslid vallen omdat hij duidelijk en bescheiden aanwees dat

er in de kerk iets gebeurd was dat niet goed was in de ogen van de Here HEERE.

Nee, je komt met deze vragen niet klaar. Wat er bij al het bezig zijn daarmee overblijft dat is de figuur van Laning, de man die altijd maar één ding zocht: het volgen van zijn Meester, waarheen Deze hem ook leidde; het blijven dienen van allen, wat hem ook werd aangedaan; het om zich heen blijven verspreiden, onbewust en ondanks zichzelf, van de lieflijke geur van Christus.

Wat moeten zijn vrouw en kinderen ontzaglijk veel missen in deze man. Wat is het een onuitsprekelijk voorrecht deze man tot echtgenoot en vader te hebben ontvangen en... welk een verantwoordelijkheid bracht dat mee!

En wij, de Opbouw-kring, staren hem na met droefheid en dankbaarheid.

Hij hield van ons blad en hij had het plan, nu hij „in ruste” was, daaraan actief mee te werken.

God heeft het anders gewild.

Zijn weg is ook nu „heiligheid” en „zijn voetsporen worden ook nu niet gekend”!

Maar — ook nu „leidt Hij zijn volk als een kudde.”

Soli Deo Gloria.

C.V.

Wat deze — althans de meerderheid daarvan — aandurft is voluit on- of liever: anti-democratisch. Minister Boersma kwalificeerde haar gedrag als „apartheidspolitiek”. Het is in wezen het bedrijven van de dictatuur van een partij, een groep. Wordt dat de overgang naar een soort „dictatuur van het proletariaat”? In ons land kan de democratie alleen functioneren als niet-revolutionaire partijen tot alzijdige, cordiale samenwerking — dat is wat anders dan een fusie of federatie! — bereid zijn op grond van een duidelijk regeringsprogramma dat niet in finesses treedt.

Het viel mij bij de bestudering van de werken van Groen van Prinsterer op dat hij en de zijnen altijd tot een vergaande samenwerking met anderen bereid waren, zij ieder kabinet dat op democratische wijze was gevormd en opgetreden loyaal tegemoet traden om daarna de projecten van de regering — na een soms magistraal debat over de ideeën en beginselen die daarvan de principiële achtergrond vormden — uitsluitend op hun zâkelijke mérites te beoordelen.

De P.v.d.A. wil alleen samenwerking met die partijen welke háár programma integraal aanvaarden, háár mannen de belangrijkste ministersposten laten bezetten en een tijd lang metterdaad getoond hebben deze servi-

liteit ten genoeg van de P.v.d.A. in praktijk te brengen.

Het is onbegrijpelijk dat de grote massa van ons volk, en vooral de intellectuelen, dit anti-democratische wanbedrijf niet met verontwaardiging afwijzen! De P.v.d.A. is een partij die roept, ja schrééuwt, om „democratisering”, om „inspraak” in bedrijven, universiteiten, ja waarin niet al! Maar nu het gaat om de „top” van de parlementaire democratie zet zij twee-derde van het parlement — en dus van het gehele volk — volledig buiten spel en gunt het niet de alleringste „inspraak”! Het optreden van de P.v.d.A. in deze zaak is door en door huichelachtig.

De parlementaire democratie wordt evenwel ook nog op andere wijze bedreigd.

Ik denk aan de grote vakbonden die steeds meer in politieke pressiegroepen ontaarden. Zij hebben zich zelfs bij de kabinetsformatie officieel en direct met de gang van zaken bemoeid! Ze bezitten een enorme invloed. Want partijen en parlementariërs weten dat, als het om het getal gaat, de vakbonden bij de verkiezingen een enorme macht uitoefenen.

En daarnaast vormen de buiten-parlementaire aktiegroepen een ernstige bedreiging

voor een gezonde democratie.

De akties daarvan hebben meestal een dubbele bodem. Schijnbaar strijdend voor concrete verlangens op verschillend gebied bedrijven zij vooral, en dat vaak op fanatieke en geraffineerde wijze, een ultra-linkse politieke agitatie. Het is voorts duidelijk geworden dat men daarbij in principe niet terugschrikt voor geweld. Ze oefenen grote invloed uit, vooral op de jongeren. Voorts staan radio en t.v. altijd tot hun beschikking. Ieder optreden van deze aktiegroepen wordt steevast met een sympathieke reportage gehonoreerd. Ik denk in dit verband aan de, communistisch georiënteerde en geleide, cellen van dienstplichtigen die het leger trachten te demoraliseren en niet terugdeinzen voor sabotage; de bezetting van het Maagdenhuis en de V.U.; het onmogelijk maken van gastcolleges van een Amerikaanse hoogleraar; de noodzaak een erepromotie van een Indoneziër aan de V.U. op stiekeme wijze te doen plaatsvinden; de sabotage van de wet op de collegegelden zowel door studenten — ook van de V.U. — als door bestuursinstanties van de universiteiten; de redenen voor de ontslagaanvraag van Prof. Van Baal en het beeld dat hij van het universitaire leven gaf; de systematische indoctrinatie van leerlingen

Van een burgemeester over een raadslid

Zondagavond ging de telefoon. In Waalwijk, waar wij een weekje vakantie hielden. In deze tijd, als men even uitblaast, betekent een telefoontje „politiek nieuws” in mijn vak. Maar het was — helaas — geen politiek nieuws. Zijn vriend vertelde mij — dat **zijn** en mijn vriend Lambertus Popko Laning was overleden. Reeds lang wist ik — uit zijn eigen mond — dat de dood hem wachtte. En toch — was ik onvoorbereid — verpletterd. Ik was te nauw met hem verbonden om het te begrijpen en te aanvaarden. Laning gestorven! Laning — de melancholieke — Laning — de levenslustige — Laning — de ingetogene — Laning — de introverte — Laning — de politicus — Laning — de getuigende — Laning — de barokke — Laning — de asceet — Laning — de zo eenvoudige — Laning mijn vriend.

Hij heeft het mijzelf verteld! Op een reis van Den Haag naar Groningen. Niet opgewonden — noch dramatisch! Heel gewoon, en registrerend — met een ondertoon van emotionaliteit — dat de dodelijke ziekte hem in zijn macht had. Jazeker — de medici — hadden die ziekte „ingekapseld” (zijn eigen woorden) maar hij en ik **wisten** — dat het einde begonnen was!

En toch — Dit was geen droeve reis. Wij hebben over zoveel gesproken en gelachen, dat hem en mij interesseerde. Zijn werk als raadslid — zijn werk als journalist! Over zijn strijd — zijn geloof — zijn vreugden — zijn verdriet. Wij begrepen elkaar. Zo kort — maar zó goed heb ik hem gekend. „Zo ik niet geloofd had” (Psalm 27:7).

Een bestuurder, die een sieraad van de trotse stad Groningen was, is gestorven. Dat is een groot verlies voor de stad!

Een mens, een vriend, leeft niet meer, dat is een **onherstelbaar** verlies.

J. J. A. Berger

Herinnering

Op 12 maart 1959 zijn er in ons land Kamerverkiezingen. Het Gereformeerd Politiek Verbond heeft lijst 10. Daar staan vijftien namen op. Laning is nummer 1.

De voorlopige uitslag wijst hem aan als gekozen Kamerlid.

Hij gaat naar de Koningin. Achter hem ligt een niet onbelangrijke directiefunctie, voor hem een matig gehonoreerd Kamerlidmaatschap.

Luttele dagen later blijkt, dat hij toch niet gekozen is. De lijst van het G.P.V. komt op de kiesdeler enkele tientallen stemmen tekort.

Er is ontsteltenis in het land. Het G.P.V., dat een stem in de politiek had gekregen, is die stem kwijt.

Weinigen beseffen, wat deze dubbele verandering voor Laning, voor zijn gezin en zijn werkomgeving heeft betekend.

Nog geen drie weken na de dag van de verkiezingen komt de Algemene Vergadering van het G.P.V. bijeen in de Amersfoortse Zuidsingelkerk. Laning presideert.

Uit het kort verslag neem ik van zijn openingswoord het volgende over:

De verkiezingstijd heeft veel van onze krachten geëist. Het verlies van de zetel, die volgens de voorlopige telling aan het G.P.V. was toegewezen, was een slag die ons trof door eigen schuld. Ik heb veel brieven ontvangen, ook van buiten onze kring, waaruit de pijn bleek.

Wij waren deze zetel onwaardig. De Here heeft ons de zetel niet gegeven. De leiding was verdeeld. Ons Verbond bevindt zich in een crisis, die de ergste is in zijn geschiedenis, en waarmee het voortbestaan is gemoeid...

Onze troost ligt in psalm 99. De Here regeert...

Hij had deze keer de Kamerzetel van het G.P.V. niet nodig.

De gebeden der heiligen kunnen meer dan een Kamerzetel.

Is dan nu alles weer in orde? Rust mijn ziel, uw God is Koning?

Dan denken wij goedkoop over de Here, want er staat in de Schrift: schoon ze ook om hun zonden straffen ondervonden. De Here doet wraak. Dat is geen theorie. Nu moeten wij in potmoed zeggen met een andere psalm: nu hebt Gij ons verstoten en te schande gemaakt, dewijl Gij met onze krijsheren niet uittrekt...

Velen zijn hier gekomen met een bezwaard hart. Velen vragen: wat zal het einde van deze dag zijn? Zal onze haan koning kraaien en onze armzalige principes? Of zal het zijn: de Geest des Heren regeert.

Als op 20 juni 1959 de ledenvergadering wordt voortgezet blijkt, dat Laning voor het laatst heeft gepresideerd. De vergadering zendt de verscheurde en verdeelde Verbandsraad heen.

Bij de volgende Kamerverkiezingen staat Laning niet meer op de lijst van het G.P.V. Hij is zonder veel overleg vervangen.

Wel is hij nog voorzitter van de Commissie Richtlijnen. Naast hem zijn dr A. J. Verbrugh en ik leden en zijn er nog drie permanente adviseurs. In mei 1959 begint de commissie zijn werk. Na ongeveer twee jaar trekt Laning zich gedisilluseerd terug. Het rapport van de hand van Verbrugh heeft zijn instemming niet. De publicatie wordt buiten hem en mij om en tegen onze wil aangekondigd. Om de situatie te redden en de eenheid te bewaren schrijft hij samen met

mij een nota, waarin onze bezwaren zijn vervat en die aan het rapport wordt toegevoegd.

De Centrale Verbondraad verbiedt ons, dat wij onze namen eronder zetten.

Laning bekleedt geen functies meer in het G.P.V.

Hoe is het mogelijk geweest, dat de broederkring deze bekwame, milde en opofferingsgezinde man geen ruimte gunde? Het antwoord moet zijn, dat een dienstknecht niet meer is dan zijn Heer.

In een schismatische situatie staat de vredestichter beide conflicterende partijen in de weg, hij staat de scheuring als zodanig in de weg. Zo wordt hij slachtoffer, of de triomf nu aan de een is of de ander.

In Lanings eigen spreken heb ik gezocht naar gronden, die de tegen hem gerichte acties enigszins begrijpelijk zouden kunnen maken. Ik heb die niet kunnen vinden. Hij werd niet veroordeeld om wat hijzelf zei, maar omdat hij weigerde de band te verbreken met de broeder die veroordeeld werd om wat hij zei; weigerde, ook al was hij het met deze broeder oneens.

Daar ligt de kern van deze tragedie — een tragedie voor de vrijgemaakte wereld — en daarin staat messcherp het kerkelijk conflict voor onze ogen, dat tien jaar later binnen de vrijgemaakte gemeenschap een spoor van vernieling zou achterlaten. In een gemeenschap, die het „scheuringen moeten er zijn” tot haar onbegrepen devies maakt, is geen plaats voor Laning. Zij drijft de vredestichters in hun laatste eenzaamheid. Waarom God hun in Zijn barmhartigheid soms nieuwe mogelijkheden geeft.

De Commissie Richtlijnen van het G.P.V. placht samen te komen in de huiskamer van een vergaderzaaljes tekort komende hotel-exploitant. Deze dubbele bestemming was wel aan het meubilair te zien. Zo spraken wij tussen pluche en old finish over beginselen en richtlijnen, belijdenis en politiek program, gemene gratie en s.i.e.k., de eer van het soldatenambt, het leven van fors gebouwde moeders in te kleine huizen en oude fietsen als dekking van de gulden.

Direct links van de deur hing aan de wand een Mariabeeldje, verlicht door stukje zwak gloeiend elektrisch draad.

Ik herinner mij, hoe een van ons er een gewoonte van maakte onmiddellijk bij binnenkomst de stekker uit het stopcontact te trekken. Als de vergadering ten einde was, deed Laning die er dan weer in en zonder dat de ander het merkte.

Het is tenslotte een huiskamer, zei hij dan. Hij kwetste niemand.

Zo was het. Allen gereformeerd. Niemand een Mariavereerder.

Maar de een doet anders dan de ander. Dat deze dienstknecht geschiedde naar Gods Woord.

C. Huizinga

van veel middelbare scholen door revolutionaire leraren: het beruchte „rode boekje voor scholieren” heeft oplagen van vele tienduizenden exemplaren beleefd! In onderscheiden krantenberichten en t.v.-uitzendingen hebben we kunnen zien welke ontstellende toesanden in sommige van die scholen voorkomen. Sexuele ongebondenheid is één enkel aspect daarvan. De massale, in de grond zielige, maar tegelijk ook onrustbarende anti-Nixondemonstratie van schoolkinderen gaf ook enig idee van wat er in dit opzicht gaande is.

■ groeiende normloosheid

Niet minder verontrustend is de toenemende normloosheid die zich ten aanzien van alle mogelijke aspecten van het mensenleven openbaart.

Het sexuele leven wordt gereduceerd tot een animale aangelegenheid; het huwelijk wordt al meer operationeel gemaakt en gevalueerd tot een opzegbaar accoord; ongelimiteerde abortus wordt gepropageerd en in praktijk gebracht; actieve euthanasie wordt verdedigd; homosexualiteit wordt als een aan heterosexueel gedrag gelijkwaardig verschijnsel gewaardeerd; promiscuïteit aanvaardt en

praktiseert men als een normaal menselijk gedrag. Men leze de advertentiepagina's van Vrij Nederland maar eens na!

En tegelijk wordt een materialistische en hedonistische levensopvatting steeds meer algemeen gangbaar. Voor velen is het „panes et circenses” het brood en spelen, het hoogste ideaal. Er wordt, zo zei minister Klompé een tijd geleden, in onze tijd meer dan ooit over gemeenschap en communicatie gesproken, maar tegelijk worden ze minder dan ooit in praktijk gebracht. Uiteraard mag men, dit zeggend geen ogenblik vergeten dat in deze zedelijke neergang van ons volk zich ook prachtige uitingen van humaniteit en naastenliefde openbaren. Maar deze stempelen onze samenleving niet.

Volle aandacht verdient ook het onrustbarende toenemen van de criminaliteit in ons land. Prof. Van Bemmelen gaf onlangs in het Nederlands Juristenblad ontstellende cijfers daarover. In 1963 werden op de 100.000 inwoners niet minder dan 1191 misdrijven geregistreerd. In 1971 was dat aantal geklommen tot 2221? Daarbij moet bedacht worden dat heel veel misdrijven om allerlei redenen niet bij de politie worden aangegeven. Het aantal veroordelingen wegens overtreding van de opiumwet groeide in dezelfde periode

tot een 13-voud. Bijna elke dag vindt een roofoverval plaats. En de veiligheid, speciaal van vrouwen, is in de grote steden vooral 's avonds, zeer dubieus.

Mede-oorzaak van deze steeds toenemende misdadigheid is volgens kenners de grote „humaniteit” van de nederlandse justitie en politie. Ik las onlangs in een interview, dat een hoge politie-autoriteit in Den Haag gaf, dat professionele misdadigers zich af en toe expres door de politie laten inrekenen. Ze willen dan, zo zeggen ze, een poosje met vakantie gaan. In de gevangenis hebben ze het namelijk prima. Ze vinden daar een goed gemeubileerde kamer, voortreffelijk eten, radio en t.v., kranten en lectuur zoals men die wenst, lichamelijke ontspanning, een humane behandeling, soms worden zelfs „dames” te hunner beschikking gesteld — en dat alles gratis! Dezer dagen kon men in de kranten lezen dat Nederland steeds groter aantallen van de internationale beroepsmisdadigers aantrekt vanwege het bijzonder conciliante optreden van politie en justitie en het comfortabele gevangenenleven.

■ doorwerking van de Revolutie

Dit alles is een duidelijke openbaring van

de Revolutie (met een hoofdletter!) die door de **ethische** theoloog Chantepie de la Sausaye Sr! — eens zó omschreven werd: De Revolutie is „niet zo zeer enige historisch gebeurtenis als veeleer de geest van verwerping van elk gezag (zie 2 Thess. II, 4), die, ten allen tijde bestaande en menigwerf uitbrekende in de franse revolutie van 't laatst der vorige (19de) eeuw met haar gevolgen — hoe deze overigens uit zeer verschillende bestanddelen samengesteld zij — voor 't eerst als een heersend beginsel in de wereldgeschiedenis is openbaar geworden.”¹⁾

Het is de Revolutie die onherroepelijk volgt op de vervanging van het gezag van de Openbaring Gods door de autonomie van de mens(elijke) rede. Het is een Revolutie die zich uiteindelijk manifesteert in een totale destructie en ontbinding van het gehele mensenleven in al zijn aspecten en verbanden, d.w.z.: in een radikale **anarchie**. Een anarchie die op haar beurt weer noodzakelijk, krachtens een onontkoombare dialectiek, omslaat in de andere openbaring van de Revolutie, namelijk de **dictatuur**. In Frankrijk volgde op de revolutie van 1789 Napoleon: de „revolutietemmer” die tegelijk de „zoon” en de „levensbehouders” van die omwenteling was.²⁾ En op hem volgde De Gaulle. In Rusland kwam na de revolutie van 1917 eerst Lenin en toen Stalin; in Italië Mussolini; in Duitsland Hitler; in Spanje Franco; in China Mao Tse Toeng; in Nederland...??

Gerretson schreef eens „In de historie heeft Groen van Prinsterer, en hij het éérs en zeker het scherpst, ingezien dat revolutie en dictatuur wetmatig wisseltoestanden zijn.”³⁾

■ crisis van het gezag

Het is met het oog op deze, thans meer dan ooit in het leven van de staat en alle andere menselijke verhoudingen voortkankerende, Revolutie een verbijsterend ding dat in onze dagen — uitgerekend door de leidlieden daarvan! — in gereformeerde kringen de theorie opgeld doet dat het gezag niet van God maar van de mensen komt.

Gezag, zo wordt geponoerd, is er alleen als dat wordt erkend en aanvaard. Mensen kunnen macht over hun medemensen bezitten,

maar die macht wordt pas dan tot gezag als de mensen die macht erkennen en aanvaarden.

Deze principiële subjectivering van het gezag werd reeds geruime tijd geleden door prof. Van Zuthem in de gereformeerde wereld geïntroduceerd. En onlangs sprak Lanser in een interview hem in dit opzicht na.

Heeft een vader, zo vraagt men dit horend als vanzelf, alleen dan gezag over zijn kinderen als die dat erkennen en aanvaarden?

Heeft een overheid alleen dan gezag over de „burgers” als deze dat erkennen en aanvaarden?

Dan kan iedere groen onderdanen zich van dat gezag afmaken! Indien ze het niet erkennen en aanvaarden bestaat het immers voor hen niet meer! Geloven mensen die deze theorie propageren nog wat de Heilige Geest in Rom. 13 zegt? Of wordt ook dit Schriftwoord, met vele andere, op de hoop van de „tijdgebonden” en daarom „irrelevante” Schriftwoorden geworpen? Belijden deze gereformeerden nog wel, met hun kerk, dat wij allen die over ons gesteld zijn alle eer, liefde en trouw zullen bewijzen omdat het GOD belijft ons door hun hand te regeren?⁴⁾

Natuurlijk is buiten discussie dat de onder-

⁴⁾ De allesbehalve Kuyperiaanse of neo-gereformeerde dr. J. Koopmans wees er in een bespreking van Rom. 13:1 v. op dat daar met het woord „macht” niet bedoeld is „feitelijke macht” maar „volmacht door God verleend”. En dat in dit Schriftgedeelte in ieder geval tweërlei wordt gezegd. In de eerste plaats dat van „alle ziel” verwacht mag worden dat zij zich aan de overheid onderwerpt: alzo dat die zich tegen de macht stelt, de ordinatie Gods wederstaat. „Men zou dus, wanneer het woord niet zo zwaar was belast inderdaad kunnen zeggen: Paulus is anti-revolutionair.” En in de tweede plaats: „de dragers van het overheidsgezag zijn, als dragers van een goddelijke volmacht, gebonden aan de wil van God, of, duidelijker, aan Gods geboden.” Wat zegt de Bijbel, Amsterdam 1941, 26, 27.

danen, de „burgers” in een staat, grote invloed uitoefenen en moeten uitoefenen op de keuze van de overheidspersonen en evenzo dat het volk in zijn wettige vertegenwoordiging grote invloed moet hebben op de bepaling van de concrete inhoud, op de grenzen en op de uitoefening van het overheidsgezag. Dáárover gaat de vraag niet. Die is deze of wij in het gezag, dat de overheid in concreto volgens de bestaande rechtsorde bezit, te doen hebben met een door God gewilde en gestelde ordening dan wel of het een produkt is van Volkssouvereiniteit.

Volkssouvereiniteit, niet in de zin van een, desnoods tot in het uiterste doorgevoerde, volksregering zoals die b.v. in Zwitserland in praktijk wordt gebracht, maar in deze zin dat er boven de mensen, individueel of collectief, geen enkele transcendente macht bestaat, en de mensen, individueel of collectief, dus ook geen enkele wet of verordening erkennen dan die zij uit eigen machtsvolheid aan zichzelf hebben gesteld.

Of, anders gezegd, het gaat om de vraag, wat is waarheid: het bijbelse, anti-Revolutionaire: „er is geen gezag (macht) dan van God” of de Kantiaanse these: „eine Person ist keinen anderen Gesetzen als denen die sie (entweder allein, oder wenigstens zugleich mit andern) sich selbst giebt, unterworfen.”⁵⁾ Een Revolutionaire stelling die Thorbecke eens vertaalde met de lapidare uitspraak: mensen zijn altijd en in alle verhoudingen tegelijk geregeerd en geregeerd.

Het gaat in deze kwestie om niets minder dan om het fundament, niet alleen van de staatkunde en de politiek, maar van héél het menselijk leven en samenleven!

Kampen.

C. VEENHOF

⁵⁾ In „Anfangsgründe der Sittenlehre”: „een persoon is aan geen andere wetten onderworpen dan aan die welke hij (of alleen of ten minste tegelijk met anderen) zichzelf heeft gesteld.”

Boekbespreking

Dr L. Praamsma — Met de kerk van alle eeuwen (over confessionele trouw en ontrouw).

Buiten en Schipperheijn, Amsterdam 1971. Prijs f 5,90. Ichtusreeks, deel I.

Dit geschrift is bedoeld als een weerlegging van de stelling door dr C. Augustijn indertijd gepubliceerd en verdedigd in zijn cahier voor de gemeente: „Kerk en belijdenis”, dat de binding aan de belijdenis, zoals de synode van Dordrecht van 1618-19 die heeft ingevoerd door het zogenaamde ondertekeningsformulier („dat de leer vervat in de drie formulieren van enigheid in alles met Gods Woord overeenkomt”) in wezen niet reformatisch is. Dit is een zeer krasse stelling in de gereformeerde wereld. Hoe dan ook, met het plegen van zulk een stelling plaats je jezelf in de hoek waar de Arminianen en Remonstranten zich in de tijd van genoemde Dordtse synode gesteld hadden. Dr Praamsma maakt dit overtuigend duidelijk.

Maar behalve dit min of meer formele deel van de stelling van dr Augustijn is er meer. Dr Augustijn heeft in zijn bovengenoemd cahier ook gesteld, „dat de drie formulieren van enigheid hun tijd gehad hebben”, ja, dat, „het de ondengang van onze kerken zou zijn als de predikanten het ondertekeningsformulier in strikte zin moesten nakomen”. Dit is nog krasser. In deze stelling wordt uitgesproken dat de gereformeerde kerken hun confessioneel standpunt moeten prijsgeven. Dit is de mening van prof. Augustijn en niet alleen van hem. Met deze beweging hebben de synodes die in „de Blijde Wereld” in Lunteren bijna zonder ophouden vergaderden te maken gehad. Het ging niet zozeer om de concrete punten, die daar aan de orde waren. Het ging niet zozeer over de exegese van Gen. 2 en 3. En de compromissen die men tot nu toe schijnbaar heeft weten te sluiten te Lunteren, kunnen niet verhullen dat de eigenlijke zaak,

die de achtergrond van al die discussies over deze kwesties vormt, deze zaak is, die Augustijn aan de orde heeft gesteld. Zullen de gereformeerde kerken gereformeerd blijven of niet? Augustijn zegt duidelijk: dit kan niet willen we verder. En mensen als Kuitert e.a. zijn dezelfde mening toegedaan. Augustijn is van mening dat men niet te veel drukte over deze zaak van de binding aan de confessie moet maken. De drie formulieren zijn niet meer actueel. Zij zijn in deze tijd dood. Uit de tijd. Welnu laten we dat zo laten. Laat de doden hun doden begraven, zegt hij in genoemd cahier.

Dr Praamsma geeft ter weerlegging van dit standpunt heel wat gezond historisch materiaal uit de tijd van de Dordtse synode aangevoerd. Hij vestigt de aandacht op het feit dat de Geref. Kerken door haar aansluiting bij de Wereldraad haar oorspronkelijk confessioneel standpunt hebben losgelaten en vestigt de aandacht op de afwijzing van deze aansluiting bij de Wereldraad door de Chr. Ref. Church in de Ver. Staten en in Canada in 1967. Deze kerken hebben toen uitgesproken, „dat in het licht van geschiedenis en huidige theologisch denken de grondslag (van de Wereldraad) ontoereikend was en is om radikaal onbijbelse interpretaties van het Evangelie uit te sluiten”. „Het is om deze reden dat op deze grondslag zulke kerken worden toegelaten met welk een Gereformeerde Kerk geen kerkelijke gemeenschap (koinonia) mag hebben.”

Verder bespreekt Praamsma enkele achtergronden van de kentering die in het laatste decennium in de Geref. Kerken (syn.) heeft plaats gevonden: hij wijst op historicisme, barthianisme en horizontalisme. Hoofdstukken over Dordt en de belijdenis, Calvijn en de belijdenis en de oude kerk en de belijdenis completeren het geschrift. Men ziet een rijke inhoud. We besluiten onze bespreking met een citaat van blz. 80: „Wanneer de Gereformeerde Kerken het advies volgen dat dr Augustijn haar gegeven heeft en Gods water over Gods akker laten lopen, zullen ze straks vrij zeker een „grote kerk” zijn, waarin het voor vele kinderen Gods moeilijk zal zijn te verkeren wegens geestelijke ademnod.”

J. Meester

¹⁾ Ernst en Vrede, I, 434. Ik citeer deze woorden van Chantepie de la Sausaye om daardoor te laten zien dat het adagium Tegen de Revolutie het Evangelie, niet speciaal Groenians, Kuyperiaans, antirevolutionair of gereformeerd, maar eenvoudigweg christelijk is. Groen van Prinsterer omschreef de Revolutie (met een hoofdletter) als volgt: „Met Revolutie bedoel ik niet een der menigvuldige gebeurtenissen, waardoor verplaatsing van het openbaar gezag te wege gebracht wordt, niet enkel de omwentelingsstorm, welke in Frankrijk gewoed heeft; maar de omkering van denkwijzen en gezindheid, in geheel de Christenheid openbaar. Met revolutie-begrippen heb ik het oog op de grondstellingen van vrijheid en gelijkheid, volkssoevereiniteit, maatschappelijk verdrag, conventionele (d.i. op willekeurige afspraak berustende, dus niet bij het bestaande aansluitende) herschepping, welke men als de hoekstenen van staatsrecht en staatsgebouw vereert.” „De Revolutie is de ontwikkeling van een volslagen scepticisme, waarbij Gods Woord en wet ter zijde gesteld is.” (Ongeloof en Revolutie. Nieuwe uitgave, bewerkt door dr H. Smitskamp²⁾, Franeker z.j., 19). „De revolutie-leer is het ongeloof in stelselmatige vorm. Van gevolgtrekking tot gevolgtrekking werd men op de weg der rampzaligheid geleid. Voortsnelen naar de afgrond is niet te beletten, na het verbreken der betrekking, die aan de Hemel verbindt” (id. 131).

²⁾ Groen van Prinsterer schreef met het oog op Bilderdijks (contra-revolutionaire) verheerlijking van Napoleon in zijn „Ode aan Napoleon” uit 1806, dat deze in Napoleon „de revolutietemmer en niet tevens de zoon en levensbehouders der omwenteling zag.” (id. 41)

³⁾ Zie Trouw, 19 mei 1951. Gerretson gaat zo verder: „De omslag van de een in de ander heeft hij (Groen) in de Franse omwenteling historisch bestudeerd en in de Belgische revolutie, gevolgd door de Hollandse autoritaire reactie, die hij in staat, kerk en school heeft bestreden, zelf mee-beleefd. Tegen de autoritaire staat in zijn bonapartistische gedaante als volkwaad van de revolutie richtte zich Groen's levensstrijd. En daarin ligt de blijvende actualiteit van zijn werk en van onze (antirevolutionaire of christelijk-historische) richting; want tegen de autoritaire staat, die zijn almacht stelt in de plaats van Gods soevereiniteit, in zijn moderne Hitleriaanse of Stalinistische verschijningsvormen gaat DE strijd onzer richting ook thans.”

Reformatrice Bijbelschool

Het is niet bijster gezellig, wat het interieur betreft. Aan de muur hangt een tekening van een zaaiër, en er hangt een geborduurd kleed dat men de Ned. Protestantenvond moet helpen een kerk te bouwen. Verder een piano, een stel tafels en stoelen, wat boekenkasten. En mensen. Twaalf in totaal; samen in een gehuurde ruimte die niet helemaal naar eigen smaak is ingericht! Buiten naast de deur staat het bordje „Reformatrice Bijbelschool”. Een bordje waarachter een kleine school schuil gaat. Vijf dagen in de week houden twaalf mensen, jonge mensen, zich bezig met het bestuderen van de Bijbel en de studie van onderwerpen die met die Bijbel te maken hebben. Ongetwijfeld een klein, bescheiden begin. En toch... Hoe vaak is God al niet klein begonnen? En hoe vaak is het resultaat al niet onherkenbaar groot geworden? Omdat Hij het was die het begon.

Afgelopen september is in Zeist de Reformatrice Bijbelschool van start gegaan. Nu, aan het eind van het tweede trimester, wordt het hoog tijd iets te laten horen van de gang van zaken. Er is ruim een half jaar les gegeven en er valt nu iets te vertellen.

Vijf dagen komen, zoals gezegd, twaalf mensen bij elkaar, elf studenten en een drukdoend manusje van alles. Want er is veel te regelen, omdat er heel wat gebeurt. Drieëntwintig uur per week moet er een docent aanwezig zijn om parelen van wijsheid onder de grijpbare kudde te verdelen. En het zou ook wel mooi zijn als er boeken waren, en koffie, en noem maar op.

Misschien is dat alles helemaal niets bijzonders, niets om over naar huis te schrijven, maar misschien ook wel. Het hangt er maar van af hoe dat „thuis” is en hoe verbonden dat thuis zich met deze school weet te voelen.

In een jaar tijd is de school geconcipieerd, geboren en tot wasdom gekomen. Niet dank zij mensen alleen, maar vooral dank zij God, Die weet dat er mensen nodig zijn in het geestelijk werk, in kerken en op andere plaatsen. Ook in vrijgemaakte gemeenten. Er zijn mensen nodig, die God kennen, die weten wat Hij in Zijn Bijbel zegt en die het anderen kunnen — en willen — vertellen. En omdat God dat weet, geloven we, is Hij Zelf deze school begonnen. Daarom geloven we dat ook volgend jaar de school er wéér zal zijn, of nóg zal zijn. Met nieuwe leerlingen, die Hij zal weten te sturen. En daarom willen we graag wat informatie geven, zodat iedereen ook van deze school kan weten.

Vrijgemaakten, Gereformeerden, Chr. Gereformeerden, Gereformeerde Bonders en mensen uit L'ABRI poberen samen meer te weten te komen van wat God in Zijn Woord nu precies zegt. Samen proberen om te groeien in kennis en genade, en in kennis en liefde voor elkaar. Een proeftuin voor groter eensgezindheid binnen de Geref. Gezindte.

Docenten uit verschillende gemeenschappen, elk met hun eigen geaardheid, en soms ook met hun eigen theologische inbreng, proberen samen iets te laten zien van de hoogte en breedte en diepte van de volheid van Christus. Door het geven van lessen in dogmatiek, evangelistiek, exegese, homiletiek en Bijbelstudie. Anderen proberen hun krachten met name op vakken die met de overdracht van de kennis te maken hebben; vakken als

praktische homiletiek, muziek, nederlands en engels beogen de studenten niet alleen te laten staan met hun verworven kennis, maar ze te trainen in het doorgeven van wat men zelf gekregen heeft. Verschillende vakken, die alle de bedoeling hebben dat er echt geleerd wordt, veel geleerd. Want veel kennis is hard nodig. Er is veel land in bezit te nemen, ook op het gebied van de kennis van de „dingen van de Vader”.

Voorlopig zitten we nog in het nogal saaie en kleurloze gebouw aan de Kerkweg. Volgend jaar hopen we elders te zitten. Waar? Dat weten we nog niet, maar we geloven dat een goede, geschikte plaats gaat worden gevonden. God, die regeert en vooruitziet, zal ons wel helpen bij het kiezen van een geschikt pand, als we Hem erom vragen. Niet?

Voor volgend jaar zouden we graag weer een man of vijftien zien verschijnen. Dat zou goed zijn voor de school, en, zo vertrouwen we, het zou ook goed zijn voor de Kerk. Tot nu toe is het best goed gegaan. Natuurlijk, er zijn problemen geweest en ze zijn er nog wel, maar zou het geloofwaardig zijn als we zeiden dat het anders was? Wie Gods werk wil doen krijgt met moeilijkheden te kampen. Wat ervan te denken als het allemaal zo gemakkelijk ging? Een mens zou er argwaan van krijgen, als het zo was.

Er is heel wat gebeurd. Er is gestreefd naar het vinden van een uitgebalanceerd programma. Dat begint zich nu behoorlijk scherp af te tekenen. Er is een boel geleerd, aan de kant van de studenten, gelukkig, maar ook aan de kant van de staf. Het programma voor volgend jaar is nog niet volmaakt, maar „het scheelt niet zoveel”.

Geen school kan bestaan zonder goodwill bij de ouders. Geen Bijbelschool kan bestaan zonder de interesse en bewogenheid van een achterland, een thuisfront. En zonder de zegen van God.

We geloven dat het goed gaat op school. Niet ideaal. Maar we geloven dat de Heer Zelf deze Bijbelschool heeft opgezet. Om een instrument te zijn in Zijn hand. Dat willen we dan ook zijn. En omdat dat ons streven is, in alle menselijke tekortkoming overtigens, daarom geloven we dat deze school Toekomst heeft, met de grootste hoofdletter T die de drukker in zijn arsenaal heeft. Het deel van de Levieten was de Here God zelf. En dat was genoeg, voor hen; het moet ook voor ons genoeg zijn.

De Reformatrice Bijbelschool wil graag

nieuwe mensen ontvangen, nieuwe studenten die God beter willen kennen. Die meer tijd willen nemen voor Zijn Bijbel. Die meer willen weten van de achtergronden van zoveel kerkelijk en ook werelds bedrijf. Die ook graag een Toekomst gaan hebben die hen op 'n speciale manier aan geestelijk werk bindt. De motivatie is erg belangrijk. Waarom ga je het doen? Er wordt met name aan jonge mensen gedacht. Niet te jong; de diepe dingen van het leven kunen je dan teveel en te zwaar worden. Maar mensen zo rond de twintig die echt geloven, die weten dat ze christen zijn en die de Bijbel willen geloven in al wat die zegt, dat zijn mensen die we graag verwelkomen. Als nieuwe studenten. Als mensen met wie een nieuw schooljaar, het begin van een nieuwe toekomst, kan worden gedeeld.

Pieter van Kampen,
hoofddocent R.B.S.

(Het ligt in de bedoeling om op korte termijn oog één of twee artikelen aan de Bijbelschool te wijden. Dit is echter bedoeld om mogelijk geïnteresseerden opmerkzaam te maken op de mogelijkheid van een één-, twee- of drie-jarige opleiding aan de school in Zeist. Verdere inlichtingen worden graag verstrekt. Men wordt verzocht om, bij voorkeur schriftelijk, contact op te nemen met de schrijver van dit artikel. P/a Reformatrice Bijbelschool, Kerkweg 19, Zeist.

KERKNIEUWS

Amsterdam — Door de classis Amsterdam werd onderzocht en toegelaten tot het spreken van een stichtelijk woord (preek-consent) de heer J. Bouma, Da Costastraat 113-I, Amsterdam. Telefoon 020-127339.

VOOR DE WALDENZEN

Hieronder volgt weer een verantwoording van ontvangen giften voor de Waldenzer christenen.

De laatste opgave stond in „Opbouw” van 24 november 1972 en eindigde met een saldo van f 259,61.

Daarna werd ontvangen: Van J.C.S. te R. 5,—; J.L. te K. 5 x 5,—; R.B.E. te G. 10,—; K.V. te S. 10,—; J.v.K. te R. 40,—; F.C. te Z. 20,—; A.H.B. te G. 25,—; L.K. te H. 10,—; J.V. te Z. 5,—; G.J.Z. te D. 10,—; A.M.R. te H. 5,—; L.B. te S. 2 x 25,—; N.N. te S. 10,—; A.C.v.L. te G. 100,—; H.J.V. te S. 15,—.

Totaal f 340,—. Het saldo thans is f 599,61.

Hartelijk dank.
Om wederom Lire 150.000,— te kunnen overmaken is er ongeveer f 850,— nodig. Uw gaven zijn altijd welkom op girorekening no. 534103 ten name van ondergetekende. Schiedam, maart 1973.

A. de Blois,
Graaf Florisstraat 44

STUDENTENLEVEN

Sola Scriptura

Voor het studentendispuut „Sola Scriptura”, uitgaande van de „Civitas Studiosorum in Fundamento Reformato”, hoopt op D.V. 11 april a.s. om 19.30 uur in gebouw Cuneru, Nieuwe Gracht 32 te Utrecht, ds J. Overduin te spreken over het onderwerp: „Gedenken en verwachten — pastorale overwegingen”.

Belangstellenden zijn van harte welkom!

DANKBETUIGING

Het is mij niet mogelijk u allen persoonlijk te bedanken. Maar weest overtuigd, dat ik diep getroffen ben, door uw groot en hartelijk medeleven, betoond na het overlijden van mijn innig geliefde man

Willem Jan van Onck

Mede ook namens
Aat van der Jagt
N. van Onck-Schoneveld

God nam tot Zich Zijn kind, mijn man,
onze vader en grootvader, onze zoon

Lambertus Popko Laning

Hij mocht bijna 67 jaar worden.

„Zo ik niet had geloofd...”
Psalm 27 : 7.

Groningen, 31 maart 1973
Petrus Campersingel 191a

- H. Laning-Venema
Rotterdam:
- G. F. Smelik-Laning
- J. M. Smelik
- Jan, Bert, Marc, Hedda
en Cora
- Den Helder:
- R. M. Laning
- F. J. Laning-Boersema
- Marike, Lars en Wieke
- Kampen:
- F. H. de Vries-Laning
- J. E. de Vries
- Riëtte, Marjan en Dominica
- Emmen:
- M. Laning
- L. Laning-Huisman
- Michel en Martin
- Groningen:
- R. Laning
- T. Laning-Visscher

De begrafenis heeft plaats gehad op
woensdag 4 april op de begraafplaats
„Selwerderhof” te Groningen.

Het Bestuur van de Persvereniging
„Opbouw” deelt mee dat ons medelid

Lambertus Popko Laning

stierf in de Here.

Bestuur en Redactie denken met dank-
baarheid aan wat hij in onze kring ge-
weest is.

Te huur
EEN STACARAVAN
Max. 8 personen.

Staat op een camping in
Nijverdal (Ov.).
Vrij voor 30-6 en na 28-7.

Tel. inl. vrijdag na 19 uur en zaterdags
de gehele dag 05235-432.
A. F. Heijink, Chopinstraat 6, Almelo.

Te huur van 22-6 tot 22-7

GROTE FLAT
in Heemstede.

Dicht bij zee.
5 slaappleatsen, bad, was-
automaat, vaatwasmachine
en kleuren-t.v.

Telefoon 02510-30252.

Te huur aan zee
(5 minuten van het strand)

RUIJ HERENHUIS
met veel comfort.

Zeven slaappleatsen, voor-
en achtertuin, zeer geschikt
voor kinderen.
In de periode van 8-6-'73 tot
29-6-'73.

Prijs f. 200,— per week.

Inl. D. Zaagman,
Hartmanplein 23, Monster.
Telefoon 01749-2282.

VAKANTIEHUIS

**de gehele maand juni be-
schikbaar.**

3 slaappleatsen.

Steenbergen,
Monte Verdestr. 1, Eindhoven (Gestel)
Telefoon 040-62498

ZUID-FRANKRIJK

Provence: Nog vrij de maand juni: gem.
villa bij Nimes, pracht omgeving en
uitzicht, à 180 gld. p.w.
Bos, tuin, comfort, bad, ijskast. 1/2 uur
rijden naar zeezandstrand.

Cote d'Azur: Nog 3 weken vrij van 24
juni/14 juli, gem. villaatje tussen Can-
nes en Grasse, à 140 gld. p.w.
8 km. van zee. Terras, uitzicht, stro-
mend water, gas, enz.

Beide plaatsn tot 6 pers. Omg. schr.
aan:

Pasteur H. v. d. Veen, 30500, St-Am-
broix, Fr.

WELKE PREDIKANT,

mogelijk z'n vakantie door-
brengend op de Veluwe,

WIL VOORGAAN IN DE
DIENSTEN DES WOORDS

te Apeldoorn op één (of
meer) van de zondagen 24-6,
8-7, 29-7.

Graag bericht aan M. Landman,
Bariumstraat 19, Apeldoorn. Tel. 05760-
34325.

Te huur van 3-17 augustus

BUNGALOW

met grote tuin en terras
te Heemstede, plm. 4 km
van zee.
f 250,— per week.

Telefoon 02510-32513.

In kleine oplaag verschenen:

„DANKBAARHEID”,

7 preken van
wijlen ds C. H. Lindeboom.

Te bestellen met f 4,— op gironummer
922470 van D. W. L. Milo, Vierhouten.

BUSSUM

Willem de Zwijger-Lyceum
en School voor HAVO
(op christelijke grondslag)

Gevraagd per 1 augustus 1973

DOCENT

Godsdienst voor 12 lesuren

Het aantal uren groeit bin-
nen enkele jaren uit tot een
volledige weektaak.
Voorlopig kan in overleg
met de te benoemen docent
een aantal uren maatschap-
pijkeer toegevoegd worden.

Sollicitanten worden verzocht zich bin-
nen acht dagen schriftelijk te melden,
onder opgave van godsdienst, referen-
ties e.d. bij de rector J. Hoorntje, Nieu-
we 's-Gravelandseweg 38, Bussum, tel.
01259-13572/17170.

Drukkerij Steenbergen

BOEKWERKEN

PERIODIEKEN

HANDELSDRUKWERK

★

Slotlaan 220 - Zeist - Tel. 03404-12452

Redactieleden

- Ds H. Amelink
- Ds G. Janssen
- Drs H. de Jong
- D. W. L. Milo
- Prof. C. Veenhof
- Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

Ds H. Amelink,
Lekdijk 82 b,
Langerak (Z.-H.)
Tel. 0 1843 - 232

Advertenties en druk

Drukkerij
„Steenbergen”,
Slotlaan 220, Zeist.
Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementsprijs:

f 20,— per jaar
(bij vooruitbetaling)
Buitenland: Europa
en zeepost f 30,—;
Luchtpost f 50,—

Geref. Persvereniging
„Opbouw”

Abonnementenadministratie
Rotterdamse Rijnweg
174, Rotterdam-8
Tel. 010 - 153535
Giro 40.49.45

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.